

Dabas kapitāls un zaļā ekonomika

Kas ir dabas kapitāls un pārējie kapitāli?

Vides ekonomika risina jautājumus par to, kā saglabāt dažādus kapitālu krājumus, kā resursu cenās integrēt vides aspektus, par zaļo ekonomiku un zaļo izaugsmi. "Zaļā ekonomika" ir termins, ko diskusijās izmanto Eiropas Savienība, ANO Attīstības programma (UNDP) un ANO Vides programma (UNEP), savukārt Organizācija ekonomikas sadarbībai un attīstībai (OECD) izmanto terminu „zaļā izaugsne“. Tātad, ko šie termini ietver?

Cilvēki ir sapratuši, ka tikai "kapitāls" un "darbs" nav pietiekami, lai ražotu bagātību. Tomēr šī ideja bija smiekliņi jebkurā gadījumā, jo tā bija balstīta uz pieņēmumu, ka resursu piegāde var būt neierobežota un bezmaksas (vai gandrīz bez maksas). Tomēr realitāte ir tāda, ka resursu daudzums ir ierobežots un nākas secināt, ka dabas kapitāls ir būtisks parametrs, kas jāņem vērā ekonomikā. Organizācija ekonomikas sadarbībai un attīstībai (OECD) izmanto terminu „zaļā izaugsne“.

Pavisam ir četri kapitāla veidi, kas mums jāņem vērā:

- **Cilvēkkapitāls:** darbs un izglītība, personīgie sasniegumi;
- **Sociālais kapitāls:** saskarsmes procesi, kas sabiedrībā rada saskaņu;
- **Dabas kapitāls:** visi preču veidi, ko iegūstam no dabas un lietojam nepārstrādātā formā;
- **Cilvēku veidotais kapitāls:** visa infrastruktūra un ražošanas iekārtas, ko radījuši cilvēki.

Tiek izteikts pieņēmums, ka mums būtu nepieciešams uzturēt kapitāla uzkrājumus noteiktā daudzumā, kas nozīmē, ka šie kapitāla krājumi nedrīkst samazināties. Jautājums ir par to, vai jāsaglabā visu kapitālu kopsummas vai arī neviens no kapitāliem nedrīkstētu samazināties? Vai, citiem vārdiem sakot, šie krājumi ir jāaizsargā katrs atsevišķi? Ja mēs gribam, lai aizsargātu kopējo kapitālu summu, tad tas nozīmē, ka viena kapitāla samazinājumu var kompensēt ar cita kapitāla pieaugumu. Tad mums, piemēram, būtu jāatbild uz jautājumu par to, cik hektāru lauksaimniecības zemes var kompensēt ar 1 miljonu bezdarbnieku? Vai cik eiro papildus ienākumu var kompensēt demokrātijas zaudējumu? Ja jūs uzskatiet šo jautājumus par mulķīgiem, tad mēs arī saprotam, ka princips, ka kapitāla krājumi var cits citu aizstāt, ir absurds pēc būtības. Mēs nonākam pie secinājuma, ka kapitāla krājumi faktiski nevar aizstāt cits citu, jo savu iezīmju dēļ tie nav savstarpēji salīdzināmi, tiem nav kopsaucēja.

Šīs aktivitātes īstenošanu finansiāli atbalsta ES programma EuropeAid projekta „Prompting change in European attitudes towards the IMF's development role and developing country debt management to help achieve the MDGs“ ietvaros.

Kā kvantitatīvi novērtēt kapitāla krājumus?

Kapitālus izteikt kvantitatīvi ir grūts uzdevums, jo kāda valūta būtu jāizmanto? Bez tam, ienākumu daudzums monetārā izteiksmē ir tikai viens aspekts, bet tas nav pilnīgs. Piemēram, ja mēs apskatām upi – tur plūst ūdens, tur peld zivis, aug dažādi augi. Tas viss kopā veido brīnišķīgu dabas kapitālu, taču to nav iespējams kvantificēt, vienkārši saskaitot kopā šos elementus. Ja dabas kapitālu izmantotu kā pamatu vides aizsardzības jautājumu risināšanā, tad ir jautājums, ko jūs vēlaties aizsargāt? Visas sugas, atsevišķus īpatņus, ekosistēmu kopumā vai bioloģisko daudzveidību (ģenētisko, sugu daudzveidību un ekosistēmu daudzveidību)?

Lai izteiktu ekosistēmu vērtību monetārā izteiksmē, var novērtēt dažādas ekosistēmu sastāvdaļas, taču tās nav iespējams agregēt. Izsakot šo komponenšu vērtību naudas izteiksmē, nozīmē, ka lietas var būt savstarpēji maināmas vai aizvietojamas. Tas nozīmētu, piemēram, ka konkrētas upes zaudējumu varētu aizstāt ar bioloģiskās daudzveidības palielināšanu kaut kur citur. Tomēr tas būtu niecīgs mierinājums tiem cilvēkiem, kuri no šīs upes bija nēmuši dzeramo ūdeni. Tādējādi šāda veida kompensācija var darboties no ekonomiskā sistēmā, taču tā nedarbojas reālajā pasaulē. Turklāt būtu vēl sliktāk, ja jūs mēģinātu aizstāt dažādu kapitāla veidu krājumus.

Zaļās izaugsmes un zaļās ekonomikas konceptuālais pamats

Zaļās ekonomikas koncepcijas pamatā ir ilgtspējīga attīstība, kas valstiskā, reģionālā un starptautiskā līmenī prasa holistisku pieeju kompleksa sociālu un ekonomisku jautājumu spektra risināšanai, izmantojot pēc iespējas plašu tiesisku, administratīvu un fiskālu instrumentu klāstu, lai nodrošinātu tādu ekonomikas attīstību, kas vienlaikus ir gan videi draudzīga (tautsaimniecība ar zemu energijas patēriņu un zemiem siltumnīcefekta gāzu izmešiem, zaļās darba vietas), gan arī risina sabiedrības sociālās un ekonomiskās problēmas ilgtspējīgā veidā (sociālās līdztiesības un iekļaušanas veicināšana, sabiedrības labklājības veicināšana, līdzsvarotas reģionālās attīstības sekmēšana, dabiskās vides saglabāšana). Šis zaļās ekonomikas konceptuālais raksturojams būtībā arī ir tas, ko varam saukt par zaļo izaugsmi. Zaļās izaugsmes un zaļās ekonomikas jēdzieni ir ļoti plaši pielietoti kā līdzdās pastāvoši un principā var sacīt, ka zaļā izaugsme ir uztverama plašāk par zaļās ekonomikas jēdzienu tad, kad tā iziet ārpus vispārpieņemtu ekonomikas teoriju ietvara.

Zaļā ekonomika būtu jāsaprot nevis kā ekonomikas apakšnozare, bet gan kā **pāreja uz kopumā ilgtspējīgu ekonomikas modeli**, jo mērķis ir pēc iespējas visaptveroši zaļas jeb ekosistēmai draudzīgas ekonomikas izveide.

Šīs aktivitātes īstenošanu finansiāli atbalsta ES programma EuropeAid projekta „Prompting change in European attitudes towards the IMF's development role and developing country debt management to help achieve the MDGs” ietvaros.

Zaļās ekonomikas pamatprincipi un definīcijas

Zaļās ekonomikas definēšana ir nevienuzīmīga un atkarīga gan no tās pielietojuma mērķa. Lai gan vienota oficiāla zaļās ekonomikas definīcija nepastāv, tomēr vairākas definīcijas ir guvušas plašāku pielietojumu. Salīdzinot un izvērtējot dažādās zaļās ekonomikas definīcijas, kopumā var secināt, ka daļa no tām balstās uz specifisku parametru uzskaņojumu, uzskaņot galvenās zaļās ekonomikas attīstībai būtiskās ekonomikas sektoru pārveides iezīmes, kā, piemēram, zaļo tehnoloģiju eksperta Karla Burkarta definīcija saskaņā ar kuru zaļās ekonomikas pamatā ir zaļā izaugsme sešos galvenajos sektoros:

- **atjaunojamā enerģija** (saules, vēja, ģeotermālā, okeāna, ieskaitot, jūras vilņu enerģiju, biogāze un kurināmā elementus);
- **zaļās ēkas** (pasākumi enerģijas un ūdens efektīvai izmantošanai, dzīvojamā māju un komerciālu ēku energoefektivitātes; videi draudzīgi produkti un materiāli);
- **ekoloģiski tīrs transports** (alternatīvās degvielas, sabiedriskais transzīts, hibrida un elektriskās mašīnas, automašīnu dalīšanas un automašīnu pūla programmas);
- **ūdens apsaimniekošana** (ūdens otrreizēja izmantošana, noteķūdens un lietus ūdens sistēmas, ainavas ar zemu ūdens patēriņu, ūdens attīrīšana, vētras ūdens menedžments);
- **atkritumu apsaimniekošana** (otrreizēja pārstrāde, uzglabāšana, ilgtspējīgs iepakojums);
- **zemes apsaimniekošana** (organiskā lauksaimniecība, dabiskās vides saglabāšana un atjaunošana; pilsētvides apzalumošana ar mežiem un parkiem, mežu atjaunošana un augsnes stabilizēšana).

Pie citas izplatītās definīciju grupas pieder visaptverošas ievirzes definīcijas, kas cenšas pēc iespējas plašāk, bet vienlaikus arī abstraktāk un vispārinošāk aptvert ekonomiskās aktivitātes ar ietekmi uz vidi.

Abu minēto veidu definīcijām ir savas priekšrocības un trūkumi, kas zaļās ekonomikas politikas veidotājiem būtu jāapzinās.

Pirmās grupas definīcijas, kas skaidri aprobežojas ar vairākiem zaļās ekonomikas attīstībai svarīgākajiem sektoriem un elementiem, ir pārskatāmākas gan politikas veidotājiem, gan sabiedrībai, un vieglāk asociējas ar pārejai uz zaļo ekonomiku nepieciešamu pasākumu un pazīmju kopumu.

Otrā tipa definīcijas savas slieksmē būt visaptverošām no vienas pusēs var - tikt attiecinātas uz visiem iespējamiem nozaru politiku aspektiem, kam ir kāda saikne ar ekonomiku, bet vienlaikus tās riskē kļūt nenoteiktas un nepiemērojamas, jo paver pārāk plašas interpretācijas iespējas un dod pārāk maz skaidru pieturas punktu. Pie šādām definīcijām var pieskaitīt arī vienu no pazīstamākajām – ANO Vides programmas (UNEP) pieņemto darba definīciju, kas apraksta **zaļo ekonomiku** kā „ekonomisku aktivitāšu sistēmu, kas ir vērsta uz tādu preču un pakalpojumu radīšanu, izplatīšanu un patēriņu, kā rezultātā ilgtermiņā tiek uzlabota cilvēku labklājība, neradot nākošajā paaudzēm būtiskus vides apdraudējumus un ekoloģiskus trūkumus”. Tajā pašā laikā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) ir definējusi zaļo izaugsmi (zaļo attīstību) kā „ekonomiskās izaugsmes veicināšanu un attīstību, tajā pašā laikā nodrošinot dabas vērtību spēju turpināt piegādāt resursus un pakalpojumus mūsu labklājībai”.

Pārejas uz zaļo ekonomiku galvenais mērķis ir panākt vienlaicīgi gan ekonomikas izaugsmi un stimulēt investīcijas, gan uzlabot vides kvalitāti un sociālo iekļaušanu. Zaļās ekonomikas pamatā ir priekšstats par efektīvu un taupīgu resursu patēriņu; tā ir vērsta uz energoefektīvu ražošanu, samazinot vienas ražojamās vienības izgatavošanai nepieciešamo enerģijas un kaitīgo izmešu daudzumu.

Zaļās ekonomikas koncepcija neaizstāj ilgtspējīgas attīstības koncepciju, lai gan abas šīs koncepcijas ir cieši saistītas un pārklājas, jo ilgtspējīga attīstība nav iespējama bez tai atbilstošas ekonomikas attīstības.

Šīs aktivitātes īstenošanu finansiāli atbalsta ES programma EuropeAid projekta „Prompting change in European attitudes towards the IMF's development role and developing country debt management to help achieve the MDGs” ietvaros.

Virkne starptautisku organizāciju (tostarp ANO, Starptautiskā Arodbiedrību konfederācija ITUC) un institūciju ir centušās skaidrot zaļās ekonomikas koncepciju, definējot iespējamos zaļās ekonomikas pamatprincipus, kas aptvertu arī ilgtspējīgas attīstības trīs galvenās dimensijas jeb pīlārus – vides, ekonomikas un sociālā ilgtspējība. ANO Vides programmas ietvaros ir definēti principi zaļai, elastīgai un iekļaujošai ekonomikai, kam jānodrošina labāka dzīves kvalitāte planētas ekoloģiskā limitu robežas un kas:

- nodrošina ilgtspējīgu attīstību (tomēr nav tās aizstājēja), cenšoties integrēt ilgtspējīgas attīstības trīs pīlārus, attīstot politikas instrumentu kombināciju, lai panāktu labākos rezultātus visos pīlāros;
- nodrošina vienlīdzību starp valstīm un paaudzēm, ievērojot cilvēktiesības, kultūras dažādību un sekmē dzimumu vienlīdzību;
- rada vispārēju labklājību, izskaužot nabadzību, pārveidojot tradicionālās darba vietas un aktīvi attīstot jaunas piemērotas zaļas darba vietas;
- uzlabo dabisko vidi, atzīstot planētas ekoloģiskos limitus un cenšoties darboties, šīs robežas nepārkāpjot;
- iekļauj sabiedrību lēmumu pieņemšanā, nodrošinot procesu caurspīdību un pārredzamu visām ieinteresētajām pusēm;
- ir atbildīga un pārvalda tirgus sadarbībā ar visām ieinteresētajām pusēm, kā arī sekmē standartu ieviešanu, lai būtu iespējams izmērīt progresu;
- veicina ekonomisko, sociālo un vides elastību, atbalstot attiecīgu aizsardzības sistēmu izveidi un atzīstot šo trīs sistēmu savstarpējo atkarību un integrāciju;
- rada ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu, nodrošinot, ka cenas atspoguļo patiesās izmaksas, iekļaujot ārējos sociālos un vides faktorus, un tiecoties pēc nulles emisijām un nulles atkritumiem;
- investē nākotnes labā, nodrošinot, ka finanšu sektors atbalsta dažādas ilgtspējīgas zaļās ekonomikas izpausmes, un ierobežojot spekulācijas, lai atbalstītu reālo ekonomiku.

Zaļās izaugsmes vs zaļā ekonomika un to galvenie virzītājspēki

Eiropas Savienības izmantotajā pieejā cilvēku labklājība nav zaļās ekonomikas daļa, tādēļ zaļā ekonomika ir šaurāks jēdziens, ja salīdzina to ar ilgtspējīgas attīstības jēdzienu. Citu institūciju izmantotās definīcijas, savukārt, iekļauj arī sociālos un cilvēku labklājības aspektus.

Kopš 21.gs. sākuma vērojama arvien plašāka dažādu starptautisku zaļās izaugsmes un zaļās ekonomikas platformu izplatība, kā rezultātā ir izveidoti zaļās izaugsmes institūti, studiju programmas, pieredzes apmaiņas struktūras un konsultatīvu ekspertu un ieinteresēto pušu apvienību. Kā nozīmīgā un starptautiskā aptvēruma ziņā plašākā starp visām daudzskaitlīgajām iniciatīvām ir jāmin ANO Vides programmas (UNEP) paspārnē iedibinātā Zaļās ekonomikas iniciatīva (Green Economy Initiative jeb GEI), kas tika uzsākta 2008. gada oktobrī sadarbībā ar plašu partneru loku, kurā ietilpst virkne globāli nozīmīgu starptautisku organizāciju (ILO, UNESCO, SVF, Pasaules Banka u.c.). Šīs iniciatīvas mērķis ir pamudināt valstu valdības investēt zaļās ekonomikas attīstībā, radot pārejai uz ilgtspējīgāku ekonomikas modeli nepieciešamos priekšnoteikumus. Zaļās ekonomikas iniciatīvas trīs pīlāri ir pētniecības produktu izstrāde, konsultatīva atbalsta sniegšana ANO Vides programmas dalībvalstīm un partnerību sekmešana.

Zaļās ekonomikas iniciatīvas radīšanai sekoja Globālā jaunā zaļā darījuma idejas izveide, kas apstiprināja sekojošus mērķus :

- dalība pasaules ekonomikas atjaunotnē, darbavietu saglabāšanā un radīšanā, neaizsargāto ļaužu grupu aizsardzībā,
- samazināt atkarību no oglēkļa emisijām un ekosistēmu degradācijas, pavēršot pasaules ekonomikas tīras un stabilas attīstības virzienā – vidēji 1 procents no IKP jāinvestē zaļajās nozarēs vismaz turpmāko divu gadu laikā,
- ilgtspējīga un visaptveroša attīstība, „tūkstošgades attīstības” mērķu sasniegšana un galējas nabadzības izskaušana līdz 2015.gadam.

Šīs aktivitātes īstenošanu finansiāli atbalsta ES programma EuropeAid projekta „Prompting change in European attitudes towards the IMF's development role and developing country debt management to help achieve the MDGs” ietvaros.

Globālo jauno zaļo darījumu veido trīs galvenie elementi. **Kā pirmais minams uz nozaru attīstību orientēts fiskālais atbalsts.** Šī atbalsta galvenie mērķi ir nozaru griezumā:

- energoefektīva būvniecība,
- efektīvi un mazāk piesārņojoši transporta līdzekļi un transporta infrastruktūra, sabiedriskais transports, „zaļāki” transportlīdzekļi,
- enerģijas ražošanā - tīrās enerģijas, „gudrie” tīkli, atjaunojamie energoresursi,
- lauku un ūdeņu vides jomā – ilgtspējīga zemkopība, mazināts ūdeņu zaudējums.

Otrs elements ir katras valsts iekšpolitiskās reformas, kas sastāv no:

- nepareizu subsīdiju reformas,
- videi draudzīgas attieksmes veicināšanas ar dažādu stimulu un nodokļu palīdzību,
- zemes izmantošanas un pilsētu politikas racionalizācijas,
- integrētas ūdens resursu apsaimniekošanas piemērošanas,
- vides normatīvo aktu sistēmas ieviešanas,
- fiskālās stimulēšanas līdzekļu monitoringa un atbildīgas pielietošanas nodrošināšanas.

Trešais elements ir starptautiskās politikas uzbūve un darbības koordinācija, kas ietver :

- starptautisko tirdzniecību – daudzpusējās un divpusējās attiecības,
- starptautisko palīdzību – palīdzot nacionālai pārejai uz zaļo ekonomiku,
- starptautisko oglekļa tirgu,
- globālo ekosistēmu pakalpojumus,
- videi draudzīgu tehnoloģiju attīstību un tālāku nodošanu,
- zaļo stimulu finanšu līdzekļu izmantošanas starptautisku koordināciju.

Globālā jaunā zaļā darījuma iniciatīvas finansēšana prasa ļoti konkrētu politisku rīcību. Kā minimālā programma mērķu sasniegšanai minama nodokļu politikas reforma, finanšu sistēmas orientācija z alās izaugsmes virzienā, lielo ekonomisko spēlētāju attieksmes maiņa un mērķtiecīgs gan sabiedriskais, gan privātais finansējums. Pēc dažu informācijas avotu sniegtām aplēsēm, Eiropas Savienībā vien 2020.gada mērķu sasniegšanai nepieciešams papildus finansējums ik gadus 100 miljardu eiro apmērā. Tajā pašā laikā aprēķināts, ka kopējais subsīdiju apjoms fosilajiem energēģijas nesējiem pasaulē 2009. gadā bijis 312 miljardi ASV dolāru pret 57 miljardiem atjaunojamiem energoresursiem. Tas norāda ievērojamā rezerves pavērst investīcijas atjaunojošos resursu virzienā. Makkinsija Globālais institūts (McKinsey Global Institute, 2008) lēš, ka 2030.gadā planētas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai būs nepieciešami 0,6 līdz 1,4 procenti no valstu kopējā iekšzemes kopprodukta vai naudas izteiksmē no 500 miljardiem līdz 1,1 triljonam eiro, savukārt investīcijas tīrās energēģijas jomā paredzas ap 170 miljardiem ASV dolāru.

Ļoti nozīmīga organizācija dažādu politisku iniciatīvu attīstībā ir Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development). Tā dibināta 1961. gadā Parīzē un tās sastāvā ir 34 dalībvalstis (no Eiropas – 21) valstu valdību līmenī. OECD 2012. gada budžets ir 347 miljoni eiro. Latvija patlaban risina pirmās sarunas ar atsevišķām dalībvalstīm par dalību organizācijā. No Baltijas valstīm OECD biedrs ir Igaunija. OECD nodrošina iespēju dalībvalstīm kopīgi darboties dažādu kopīgu problēmu risināšanā un mērķu sasniegšanā. Organizācija sadarbojas ar valdībām, lai saprastu iemeslus un veiktu izmaiņas ekonomikas, sociālajos un vides jautājumos. Tāpat svarīga ir OECD darbība dažādu datu analīzes un salīdzināšanas jomā, lai prognozētu nākotnes notikumu iespējamos scenārijus.

OECD ir vērsta galvenokārt uz tās dalībvalstu ekonomiku analīzi un ieteikumiem saistībā ar pasaules globālajām attīstības tendencēm. Tās darbība vērsta uz :

- maksimāli iespējamu ilgtspējīgas ekonomiskās attīstības izaugsmi un nodarbinātību, paaugstinot dzīves standartu dalībvalstīs, vienlaikus sasniedzot finansiālo stabilitāti, sniedzot artavu pasaules ekonomikas attīstībā,
- atbalstīt ievērojamu ekonomisko ekspansiju dalībvalstīs, vienlaicīgi attīstot vienas pasaules ekonomiku,
- piedalīties pasaules tirdzniecības procesu izaugsmē uz daudzveidīgu un nediskriminējošu procesu bāzes saistībā ar starptautiskām saistībām.

Kā vieni no OECD darbības veidiem minēti zaļās izaugsmes un ekoinovāciju atbalsts. Ekoinovācijas minamas kā svarīgs faktors ilgtspējīgas rūpniecības garantētai attīstībai ekonomisko krīžu un klimata pārmaiņu laikmetā. Kā palīdzību uzņēmumiem OECD izveidojis Ilgtspējīgas attīstības instrumentu, kas nosaka 18 starptautiski pieļietojamus un salīdzināmus būtiskus indikatorus, kas palīdz noteikt uzņēmumu attīstības vidi.

Šīs aktivitātes īstenošanu finansiāli atbalsta ES programma EuropeAid projekta „Prompting change in European attitudes towards the IMF's development role and developing country debt management to help achieve the MDGs” ietvaros.

Zaļās ekonomikas īstenošana praksē

Zaļās ekonomikas attīstības veicināšanai eksperti iesaka attīstīt vietējiem apstākļiem piemērotu politiku un no tām izrietošu atbalsta instrumentu kopumu. OECD veiktajā pētījumā „Instrumenti zaļās izaugsmes īstenošanai” ir apzināti zaļās ekonomikas attīstību veicinoši un kavējoši faktori. Lai panāktu vēlamo efektu īsteni ilgtspējīgas zaļās ekonomikas virzienā, organizācija ir noteikusi galvenās stratēģiskās konsekvences zaļās izaugsmes integrācijai ekonomiskajā politikā.

Iespējamo izmantojamo zaļās ekonomikas attīstības veicināšanas instrumentu klāsts ir visai plašs. Tas sniedzas no nodokļu, subsīdiju, standartu, cenu noteikšanas instrumentiem līdz pētniecības un attīstības, tirdzniecības, tirgus pieejamības, izglītības un specifiskam zaļo tehnoloģiju regulējumam.

OECD veiktajā pētījumā „Instrumenti zaļās izaugsmes īstenošanai” ir apzināti zaļās ekonomikas attīstību veicinoši un kavējoši faktori, izpētot situāciju vairāk nekā 30 dalībvalstīs, un ir izdalījusi vairākus būtiskus zaļo izaugsmi ierobežojošus faktorus, vienlaikus piedāvājot praksē pārbaudītus politikas instrumentus šo ierobežojumu novēršanai:

- neatbilstošas infrastruktūras uzlabošanas instrumenti:
  - nodokļi,
  - tarifi,
  - tiesību nodošana,
  - publiskā un privātā partnerība;
- nepietiekama cilvēku un sociālā kapitāla un zemas institūciju kvalitātes novēršanas instrumenti:
  - nodokļi,
  - subsīdiju reformēšana vai atcelšana;
- neskaidra īpašuma tiesību regulējuma un subsīdiju gadījumā:
  - pārskatīšana un reformēšana vai atcelšana;
- neskaidras pārvaldes novēršanas instrumenti:
  - mērķu noteikšana,
  - neatkarīgu pārvaldes sistēmu ieviešana;
- informācijas ārējo faktoru un neviennozīmīgu motivēšanas sistēmu gadījumā:
  - markēšana,
  - brīvprātīgās pieejas,
  - subsīdijas,
  - tehnoloģiskie un veikspējas standarti;
- vides ārējo faktoru pārvarēšanas instrumenti:
  - nodokļi,
  - tirgojamās atļaujas,
  - subsīdijas;
- zemas pētniecības un attīstības atdeves novēršanas instrumenti:
  - pētniecības un attīstības subsīdijas un nodokļu stimuli,
  - uzsvars uz plašāka pielietojuma tehnoloģijām;

Šīs aktivitātes īstenošanu finansiāli atbalsta ES programma EuropeAid projekta „Prompting change in European attitudes towards the IMF's development role and developing country debt management to help achieve the MDGs” ietvaros.

tīkla efektu novēršanas instrumenti:

- konkurences stiprināšana satiklotajās industrijas nozarēs,
- subsīdijas vai garantēti aizdevumi jauniem tīkla projektiem;

konkurences barjeru novēršanas instrumenti:

- regulējuma reformēšana,
- valsts monopolā samazināšana.

Politiskās iespējas atšķiras atkarībā no institucionālajām iespējām un valsts attīstības līmeņa.. Galvenie jautājumi, kas jāņem vērā šajā sakarā (OECD, 2008) ir galveno iekšzemes ekonomikas un nozaru politiku (jo īpaši transporta, enerģētikas, lauk-saimniecības, tirdzniecības, investīciju un attīstības jomās) sistemātiska analīze par to iespējamo ietekmi uz vidi (gan kaitīgo, un izdevīgo). OECD ir izstrādājusi virkni konkrētu priekšlikumu, kā valstīm atšķirībā no konkrētā brīža ekonomiskās un politiskās situācijas virzīties zaļās ekonomikas attīstības virzienā. Tie bez politisko un likumdošanas jautājumu loka ietver tādas jomas kā nodokļu politika un tirdzniecība, nemateriālie tirgu ietekmējošie instrumenti, subsīdiju un tehnoloģiju pielietojuma atbalsta analīze, rīcības veidi zaļo inovāciju atbalsta veicināšanai, zaļās domāšanas veicināšana mājsaimniecību sektoram, infrastruktūras ieguldījumu palielināšana, darbaspēka tirgus orientēšana zaļās izaugsmes virzienā, starptautiskās konkurētspējas faktori, konkurētspējas ietekme uz intensīvi energiju patēriņošām nozarēm.

Zaļā ekonomika ir par spēju uzņemties darbības tā vietā, lai uzņemtos risku atstāt visu, kā ir. Pieaugot nenoteiktībai visos attīstības aspektos, zaļā ekonomika nozīmē, kā jāuzņemas ar inovācijām saistītus riskus nevis sadzīvot ar bezdarbības risku. Nekā nedarišana nenozīmē izvairīšanos no riska, bet gan pakļaut sevi tādiem riskiem, ko mēs nevaram atļauties. Energoapgādes pārtraujums varētu būt vēl bīstamākas par ieročiem. Zaļā ekonomika apvieno izmaksu ietaupījumus, darba vietu radīšanu un energijas suverenitāti, samazinot patēriņu un aizstājot importu ar saražoto uz vietas.

Šīs aktivitātes īstenošanu finansiāli atbalsta ES programma EuropeAid projekta „Prompting change in European attitudes towards the IMF's development role and developing country debt management to help achieve the MDGs” ietvaros.

Dabas kapitāls un zaļā ekonomika

Informatīvā atsauce: Informatīvā materiāla sagatavošanā izmantoti Dr. Joahima Špangenberga (Dr. Joachim H. Spangenberg) lekciju materiāli un Mārtiņa Grauduma pētījuma projekts „Ceļā uz zaļo ekonomiku: Eiropas Savienības pieredze un prakse attīstībai Latvijā“.

Vairāk informācijas: www.zalie.lv

Šis ziņojums ir izstrādāts ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu. Par šī ziņojuma saturu atbild Latvijas Zalā kustība, un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības oficiālo viedokli.

Šīs aktivitātes īstenošanu finansiāli atbalsta ES programma EuropeAid projekta „Prompting change in European attitudes towards the IMF's development role and developing country debt management to help achieve the MDGs“ ietvaros.